

Π. ΚΟΤΖΙΑ - ΠΑΝΤΕΛΗ

ΤΟ «ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΣΟΦΙΣΤΙΚΩΝ ΕΛΕΓΧΩΝ»
ΤΟΥ ΚΩΔΙΚΑ MARC. GR. XI, 22

[ΛΕΥΚΗ ΣΕΛΙΔΑ]

Στα folia 188^v-189^v του κώδικα Marc. gr. XI, 22¹ περιέχεται —με τον τίτλο (in margine) [Πε]ρὶ τῶν σοφιστικῶν ἐλέγχων—μια πραγματεία για τα «παρὰ τὴν λέξιν» και τα «ἐξωθεν τῆς λέξεως» σοφίσματα. Στο χειρόγραφο δε δηλώνεται το ὄνομα του συγγραφέα, ο Ε. Μιονί ὅμως στον κατάλογο των χειρογράφων της Μαρκιανῆς βιβλιοθήκης² διερωτᾶται μήπως το ἔργο πρέπει να αποδοθεῖ στον Ιωάννη Ἰταλό, ἴσως ἐπειδὴ στον κώδικα προηγούνται τρία λογικά πονημάτιά-του.³

Στην πραγματικότητα πρόκειται για ἓνα κείμενο που βρίσκεται πάρα πολύ κοντά, σχεδόν ταυτίζεται με τα κεφάλαια ΑΖ και ΑΗ της Ἑπιτομῆς Λογικῆς του Νικηφόρου Βλεμμύδη.⁴

Ὅτι ὀρισμένα τμήματα της Ἑπιτομῆς αντιγράφηκαν —και μας παραδόθηκαν— και χωριστά ἔχει ἐπισημανθεῖ ἤδη ἀπὸ τον Α. Heisenberg,⁵ ο οποίος αναφέρει ὅτι το κεφάλαιο ΑΗ της Ἑπιτομῆς, με τίτλο *Περὶ τῶν σοφιστικῶν ἐλέγχων*, μας παραδόθηκε και χωριστά, ἀπὸ τον κώδικα Monac. gr. 399 του 16. αἰῶνα. Τὴν παρατήρηση αὐτή δε φαίνεται να πρόσεξε ο Α. Wartelle, ο οποίος στο εὑρετήριο των ἐλληνικῶν χειρογράφων του Αριστοτέλη και των υπομνηματιστῶν-του χαρακτηρίζει το συγκεκριμένο ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν Ἑπιτομὴν ὑπόμνημα ἢ ἀπόσπασμα ὑπομνήματος του Βλεμμύδη στους Σοφιστικὸν ἐλέγχους του Αριστοτέλη.⁶

Ο Α. Wartelle αναφέρει τέσσερις κώδικες που περιέχουν το ἀπόσπασμα:

1. Scor. gr. TI, του ἔτους 1541

1. Περιγραφή ἀπὸ τον Ε. Mioni, *Codices graeci manuscripti bibliothecae Divi Marci Venetiarum, volumen III codices in classes nonam deciman undeciman inclusos et supplementa duo continens*, Ρώμη 1973, σ. 116.

2. Ὁ.π. σ. 130.

3. Μέθοδος συνοπτικὴ τῆς διαλεκτικῆς, φφ. 183-185^v. *Περὶ τῆς τῶν συλλογισμῶν ἑλξης καὶ τῆς συστάσεως αὐτῶν*, φφ. 185^v-187^v. *Περὶ τῶν ἐκ γένους προβλημάτων*, φφ. 187^v-188. Ἐκδ. G. Cereteli, *Johannis Itali opuscula selecta*, Τιφλίς I 1924, σσ. 1-28, II 1926, σσ. 1-32.

4. Νικηφόρου Βλεμμύδου (sic) Ἑπιτομὴ Λογικῆς, *Patrologia Graeca*, 142, 675-1004.

5. *Nicephori Blemmydae Curriculum vitae et carmina*, Αψίξ 1896, σ. lxxiv.

6. *Inventaire des manuscrits grecs d'Aristote et de ses commentateurs*, Παρίσι 1963, σ. 194.

2. Monac. gr. 399, του 16. αι.
3. Par. gr. 1935, του 14. αι.
4. Par. gr. 1938, του 16. αι.

Ο S. Ebbesen έχει υπόψη-του και άλλους τρεις κώδικες:⁷

1. Par., Suppl. gr. 655, του 14. αι.
2. Par. gr. 2138, του 14. αι.
3. Bologna, Bibl. commun. dell'Archiginnasio A 15, του 16. αι.

Με τον Marc. gr. XI, 22 έχουμε ένα ακόμη χειρόγραφο που παραδίδει το *Περὶ τῶν σοφιστικῶν ἐλέγχων* και μάλιστα το παλιότερο, δεδομένου ότι ο κώδικας θα πρέπει να τοποθετηθεί χρονικά στα τέλη του 13. αιώνα:⁸ με το χειρόγραφο αυτό βρισκόμαστε πολύ κοντά στη σύνθεση της *Ἐπιτομῆς*, που έγινε γύρω στα 1260.⁹

Στην έκδοση του κειμένου του Marc. gr. XI, 22 που ακολουθεί:

- [] = φυσική φθορά του χειρογράφου, και
 < > = φθορά της παράδοσης του κειμένου.

Το κείμενο συνοδεύουν:

1. Κριτικό υπόμνημα
2. Υπόμνημα με τις πηγές και τα παράλληλα χωρία, όπου:

H = *Anonymi logica et quadrivium*, έκδ. J. L. Heiberg¹⁰

Ps.-Al. = *Alexandri quod fertur in Aristotelis Sophisticos*

7. Τα στοιχεία καθώς και τις γραφές των άλλων κωδίκων που περιέχουν το απόσπασμα για τους παραλογισμούς από την *Ἐπιτομή* του Βλεμύδη έθεσε πρόθυμα στη διάθεσή-μου ο Sten Ebbesen του Institut for graesk og latinsk Middelalderfilologi του Πανεπιστημίου της Κοπεγχάγης. Για το λόγο αυτό καθώς και για τη γενικότερη βοήθειά-του στη μελέτη αυτή τον ευχαριστώ θερμά.

8. Ο G. Cereteli (ό.π. σημ. 3, σ. ix) χρονολογεί τον κώδικα στο 14. αι. Την ίδια γνώμη είχε και ο E. Mioni (*Aristotelis codices graeci qui in bibliothecis Venetis adseruantur*, Patavii 1958, σ. 152), την αναθεώρησε όμως στον κατάλογο των χειρογράφων της Μαρκιανής βιβλιοθήκης (βλ. παραπάνω σημ. 1). Τη δεύτερη χρονολόγηση του Mioni (τέλη 13. αι.) ενισχύει, κατά τη γνώμη-μου, μια σύγκριση της γραφής του *Περὶ τῶν σοφιστικῶν ἐλέγχων* (τελευταίου έργου του κώδικα) με τους πίνακες 22 και 23 (Bibl. Laurenziana, ms. Plut. 32, 16, του έτους 1280) στου A. Turyn, *Dated Greek Manuscripts of the Thirteenth and Fourteenth Centuries in the Libraries of Italy*, Vol. II: Plates, Urbana - Chicago - London 1972.

9. Βλ. H. Hunger, *Die hochsprachliche profane Literatur der Byzantiner*, I, Μόναχο 1978, σ. 36.

10. Γράφτηκε πριν από το 1040 (χρονολογία του πρώτου χειρογράφου): βλ. Heiberg, *Anonymi logica et quadrivium*, σ. xix.

Elenchos, CAG II 3, έκδ. M. Wallies, 1898¹¹

P = *Anonymi in Aristotelis Sophisticos Elenchos paraphrasis*, CAG XXIII 4, έκδ. M. Hayduck, 1884¹²

3. Ὑπόμνημα με τις αποκλίσεις του κειμένου από το αντίστοιχο τμήμα της Ἑπιτομῆς Λογικῆς (PG 142, 981A-992B). Το κείμενο της PG δηλώνεται στο υπόμνημα με το σύμβολο B.

[Πε]ρὶ τῶν σοφιστικῶν ἐλέγχων

188' Τρισκαίδεκα τρόποι τῶν σοφισμάτων οἱ σύμπαντες, ὧν ἕξ παρὰ τὴν λέξιν εἰσὶν: α' παρὰ τὴν ὁμωνυμίαν, β' παρὰ τὴν ἀμφιβολίαν, γ' παρὰ τὴν σύνθεσιν, δ' παρὰ διαίρεσιν, ε' παρὰ προσωδίαν, στ' παρὰ τὸ σχῆμα τῆς λέξεως.

5 Παρὰ τὴν ὁμωνυμίαν μὲν, οἷον· τὰ δέοντα ἀγαθὰ ἐστὶ τὰ κακὰ δέοντά ἐστι τὰ κακὰ ἄρα ἀγαθὰ ἐστὶν. ὁμώνυμον ἐνταῦθα τὸ δέον, δημοῖ γὰρ τὸ πρὸς τι χρήσιμον καὶ τὸ καθ' αὐτὸ ἀγαθόν. ἐν μὲν οὖν τῇ ἐλάττω προτάσει, τῇ λεγούσῃ τὰ κακὰ δέοντα, τὸ δέον ἀντὶ τοῦ χρησίμου [παρε]ίληπται· χρημάτων γὰρ ἀφαιρέσεις καὶ μάστιγες καὶ
10 τὰ τοιαῦτα, καθ' αὐτὰ ὄντα κακὰ, χρήσιμα καθέστηκεν πρὸς τοὺς δεομένους σωφρονισμοῦ. κατὰ δὲ τὴν μείζονα πρότασιν λέλεκται τὸ δέον ὡς καθ' αὐτὸ ἀγαθόν. καὶ οὕτως ἐκ τῆς ὁμωνυμίας εὔρε χώραν ὁ παραλογισμός. χρή τοίνυν ὁμωνύμων ἐρωτωμένων διαστέλλειν τὰ σημαινόμενα καὶ οὕτω τὴν ἀπόκρισιν ποιουμένους τὸν σοφιστὴν ἀποκρού-
15 εσθαι. πρῶτος μὲν παραλογισμός, ὁ παρὰ τὴν ὁμωνυμίαν ἐστί.

9 c B supplevi 13 σημαίνοντα ex corr. cod.

1-4 Arist. SE 165b 23-27 5-6 Arist. SE 165b 34-35, Ps.-Al. 24.30-32, P 5.23-24 7 P 5.25, 29 7-9 Ps.-Al. 25.5-7 9-11 P 5.26-28, Ps.-Al. 25.7-8 11-13 Ps.-Al. 25.8-10 12-13 P 5.30 13-15 Ps.-Al. 25.10-11

Titulo generali caret B, qui singulis capitibus tit. tribuit; in huius capitis initio tit. περὶ τῶν παρὰ τὴν λέξιν σοφισμάτων praebeet 1-4 τρισκαίδεκα...λέξεως: τὰ ποι-
οῦντα τοὺς σοφιστικοὺς ἐλέγχους ἕξ εἰσὶν ἐν τῇ λέξει, ὁμωνυμία, ἀμφιβολία, σύνθεσις, δι-
αίρεσις, προσωδία, σχῆμα λέξεως B 5 σοφισμα post μὲν B 9 καὶ καθεύδει
post ἀφαιρέσεις B 10 καθέστηκεν: ἐστὶ B 11 μείζονα: μείζω B λέλεκται:
λέγεται B 14 ἀσφαλῆ post ἀπόκρισιν B 15 παραλογισμός: οὖν σοφισμός B

- Λεύτερος ὁ παρὰ τὴν ἀμφιβολίαν, οἷον ἄρ' ὁ γινώσκει τις, τοῦτο γινώσκει; γινώσκει δέ τις τὸ ξύλον· τὸ ξύλον ἄρα γινώσκει. τὸ γινώσκει ἀμφίβολον· οὐ γάρ ἐστι σαφές, πότερον ὁ γινώσκων λέγεται γινώσκειν, ἢ τὸ γινωσκόμενον εἶναι τὸ γινώσκον. καὶ πάλιν ἄρ' ἐστι σιγῶντα λέγειν; οὐχί· τί δ' ὅταν λέγῃ τις ξύλα καὶ λίθους, οὐ λέγει σιγῶντα; ἔστιν ἄρα σιγῶντα λέγειν. ἀμφιβάλλεται τὸ σιγῶντα ποῦ τακτέον, πότερον πρὸς τὸν λέγοντα, τουτέστιν τὸν ἄνθρωπον, ἢ πρὸς τὰ λεγόμενα, τὰ πράγματα δηλαδή. τοῦ παρὰ τὴν ὁμωνυμίαν δὲ τρόπου διενήνοχεν ὁ παρὰ τὴν ἀμφιβολίαν τῷ τὸν μὲν παρὰ τὴν ὁμωνυμίαν ἐξ αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος διάφορα σημαίνοντος ἔχειν παραλογίζεσθαι, τὸν δὲ γε παρὰ τὴν ἀμφιβολίαν ἐκ τοῦ λόγου σοφίζεσθαι, δηλοῦντος οὐχ ἓν. ἐκλήπτεον δὲ λόγον ἐνταῦθα τὴν τῶν λέξεων σύνταξιν, ὄνομα δὲ τὴν λέξιν ἀπλῶς. τὸ μὲν γὰρ δέον δηλοῖ πλείω κατὰ πᾶσαν πτώσιν μετακλινόμενον, ὅθεν καὶ ὁμόνυμον λέγεται, τὸ δὲ γινώσκει καὶ τὸ σιγῶντα καὶ τὰ τοιαῦτα τὸ διάφορον σημαίνειν ἔσχον ἐκ τῆς τοιαύτης συντάξεως· ὅθεν <εἰ τις> οὕτως ἐρεῖ· ὁ ἐγὼ γινώσκω, ἐκεῖνο γινώσκω. καὶ πάλιν ἄρ' ἐστι σοι λέγειν σιγῶντι; τὸ ἀμφίβολόν ἐστιν οὐδέν. εἰ δὲ τὸ δέον ἀγαθὸν εἴποι τις, ἢ ἐστι τῷ δέοντι τὸ ἀγαθόν, ἢ ὅπως οὖν ἄλλως, ἢ τοῦ δέοντος ὁμωνυμία φυλάσσεται πάντοτε.
- Τρίτος τρόπος ἐστὶν ὁ παρὰ σύνθεσιν, οἷον ὁ καθήμενος δυνάμει βαδίζει· ὁ Σωκράτης κάθηται· ὁ Σωκράτης ἄρα βαδίζει. ἀλλὰ καὶ οὐ βαδίζει, κάθηται γάρ. ὁ παραλογισμὸς παρὰ τὴν σύνθεσιν γέγονεν. ἔδει γὰρ καθάπερ ἐν τῇ μείζονι προτάσει τὸ δυνάμει καὶ τὸ βαδίζει τοῦ μέσου ἅμα ὅρου κεκατηγόρηται, οὕτω δὴ καὶ τῷ συμπεράσματι τὸ βαδίζει μετὰ τοῦ δυνάμει συντεθειμένως καὶ συνημμένως λεχθῆναι

28 πτώσιν : λέξιν cod. 30 δὲ post τοιαύτης cod. 31 εἰ τις e B supplevi
33 εἶπη cod. 39 ἅμα e B : ἄρα cod.

16-17 P 6.18-19, Arist. SE 166a 7-8, Ps.-Al. 27.14-15 19-21 P 6.22-24, Ps.-Al. 27.22-24, Arist. SE 166a 12 21-23 P 6.30-31, Arist. SE 166a 12-14
23-31 Ps.-Al. 28.6-11 35-37 P 7.21-23, H 40.12-13, Arist. SE 166a 23-24, Ps.-Al. 29.6-9 38-42 Ps.-Al. 30.6-9

22 τουτέστιν : ἦτοι B 22-23 τὰ πράγματα δηλαδή : ἤγουν τὰ π. B 23-26 τοῦ παρὰ τὴν...σοφίζεσθαι : διενήνοχε δὲ τοῦ παρὰ τὴν ὁμωνυμίαν τρόπου ὁ παρὰ τὴν ἀμφιβολίαν ὅτι ὁ μὲν παρὰ τὴν ὁμωνυμίαν ἐξ αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος διάφορα σημαίνοντος τὴν ἀπᾶντην εἰσάγει· ὁ δὲ παρὰ τὴν ἀμφιβολίαν ἐκ τοῦ λόγου ποιεῖται τὴν πλάνην, B 30 τὸ διάφορον : τὰ -α B τοιαύτης : τοιαύτης B 35 ἐπὶ τὴν ο.π. B 35-36 δυνάμει βαδίζει : δύναται βαδίζειν B 36 καὶ : δὲ B 38 δυνάμει : δύναται B 39 κεκατηγόρηται : κατηγ. B

κατὰ Σωκράτους, ἀλλ' οὐχὶ τὸ βαδίζει μόνον. ἐλλειπῶς οὖν τῆς συνθέσεως γεγονυίας, ὁ παρὰ τὴν σύνθεσιν ἐγένετο παραλογισμός.

Τέταρτος τρόπος ἐστὶν ὁ παρὰ τὴν διαίρεσιν, οἷον· τὰ πέντε
 45 τρία καὶ δύο· τὰ τρία καὶ τὰ δύο περιττὰ καὶ ἄρτια· τὰ πέντε ἄρα περιττὰ καὶ ἄρτια. παρὰ τὴν διαίρεσιν ἐστὶ τὸ σόφισμα, διὰ τὸ διαιρεῖσθαι τὰ πέντε κατὰ τὴν πρώτην πρότασιν εἰς τρία καὶ δύο καὶ ἰδίᾳ
 περὶ ἐκάστον τὴν δευτέραν πρότασιν ἀποφαίνεσθαι ὅτι τὸ τρία καὶ τὸ
 50 δύο καθ' ἑαυτὸ ἕκαστον, τὸ μὲν ἐστὶ περιττὸν τὸ δ' ἄρτιον. εἰτ' ἀπὸ τῶν μερῶν καὶ περὶ τοῦ ὅλου ἀποφαίνεσθαι τὸ συμπέρασμα. τινὲς δὲ
 τὸν τρόπον ἓνα τὸν παρὰ σύνθεσιν καὶ διαίρεσιν ἔθεντο εἶναι, διότι τὸ αὐτὸ
 διαιρούμενον ἀπὸ τοῦδε συντίθεται τῷδε καὶ συντιθέμενον τῷδε
 διαιρεῖται ἀπὸ τοῦδε. οἷον ἐπὶ τοῦ νῦν εἰρημένου παραλογισμοῦ, τὰ
 55 πέντε διήρηται εἰς τὰ τρία καὶ δύο καὶ τῶν μὲν τρία κατηγορήθη τὸ
 περιττὸν τῶν δὲ δύο τὸ ἄρτιον κατὰ διαίρεσιν· ἄμφω δὲ ὁμοῦ, τὸ περιττὸν
 60 δηλαδὴ καὶ τὸ ἄρτιον, συντεθειμένως τῶν πέντε κατηγορήθησαν· πάλιν ἐπὶ τοῦ ἀνωτέρου ὀρθέντος σοφίσματος, τὸ βαδίζει καὶ <τὸ>
 189' δυνάμει τοῦ καθημένου κατηγορήθησαν κατὰ σύνθεσιν || [δι]αιρεθὲν
 δὲ τὸ βαδίζει ἀπὸ τοῦ δυνάμει τοῦ Σωκράτους κεκατηγόρηται.

Πέμπτος τρόπος ὁ παρὰ προσφθίαν ἐστὶ, οἷον· οὗ καταλύεις
 60 [οἰ]κία ἐστίν· οὐ καταλύεις ἀπόφασίς ἐστιν ἢ οἰκία ἄρα ἀπόφασίς
 ἐστὶ. παρὰ τὴν προσφθίαν τὸ σόφισμα. καὶ γὰρ ἐν μὲν τῇ προτέρᾳ
 [πε]ροτάσει τὸ οὐ μετὰ δασέος πνεύματος καὶ περισπωμένου τόνου

41 ἐλλειπῶς cod. 44 τρία², δύο², πέντε : γ', β', ε' cod. 53 πέντε, τρία : ε',
 γ' cod. κατηγορηθέν? cod. 56 ἀνωτέρου cod. τὸ² e B supplevi 60
]κία cod. οικία cod. 62 οὐ cod.

43-45 Ps.-Al. 31.18-19, P 7.33-34, Arist. SE 166a 33-34 45-49 II 40.21-
 41.3 49-50 Ps.-Al. 142.29-30 50-52 Ps.-Al. 142.21-22 57-58 Ps.-Al.
 142.24 59-64 Ps.-Al. 32.33-33.3, P 8.35-9.3, Arist. SE 177b 37-178a 2

41 ἐν τῷ συμπεράσματι post οὖν B 43 ἐστὶν om. B 45 παρὰ...σόφισμα :
 τὸ σόφισμα παρὰ τὴν διαίρεσιν B διαιρεῖσθαι : διηρῆσθαι B 46 πρώτην : ἐλάττω
 B 47 δευτέραν : μεῖζω B ἀποφαίνεσθαι : εἰπεῖν B 47-48 τὸ τρία...ἄρτιον :
 ὁ τρία καὶ ὁ δύο καθ' ἑαυτὸν ἕκαστος ἀριθμὸς ὁ μὲν ἐστὶ περιττός ὁ δ' ἄρτιος B 48-49
 εἰτ'...συμπέρασμα : εἰτ' ἀποφύνασθαι τὸ συμπέρασμα περὶ τοῦ πέντε ὁμοῦ, τὰ περὶ τῶν
 αὐτῶν μερῶν ἐξ ὧν συντίθεται, ταῖς προτάσεσιν εἰρημένα B 50 εἶναι om. B διό-
 τι : διὰ τὸ B 51 συντίθεται : -σθαι B 52 διαιρεῖται : -σθαι B νῦν εἰρημένον :
 δηλωθέντος νῦν B 53 τὰ post καὶ¹ B 54 τῶν δὲ δύο : τῶν δύο δὲ B 55
 δηλαδὴ : δηλονότι B τὸ om. B συντεθειμένως τῶν πέντε κατηγορήθησαν : τῶν
 πέντε κατηγορήθησαν κατὰ σύνθεσιν B 58 κεκατηγόρηται : κατηγ- B τὸν ἐκ-
 λεπτὸν ἀμεμφόμενον post κατηγόρηται B 61 καί...μὲν : ἐν μὲν γὰρ B 62 περι-
 σπωμένου τόνου : τόνου περισπωμένου B

δοθὲν τὸ ὅπου ἐσήμανεν, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ προτάσει [μετ]ὰ φιλοῦ [πν]εύματος ληφθὲν καὶ τόνου χωρὶς ἐδήλωσεν ἄρνησιν.

- 65 Ἐκτος τρόπος ἐστὶν ὁ παρὰ τὸ σχῆμα τῆς λέξεως, ὀνομάζεται δὲ οὕτως ἐπεὶ περὶ ὁ ποιὸς τῆς λέξεως σχηματισμὸς αἴτιος τοῦ τοιούτου γίνεται σοφισμοῦ, οἷον· τὸ μαθάνειν ἐνεργεῖν ἐστὶ περὶ τὴν μάθησιν· τὸ ἐνεργεῖν περὶ τὴν μάθησιν διδάσκειν ἐστὶ· τὸ μαθάνειν ἄρα διδάσκειν ἐστὶ. ὁ παραλογισμὸς παρὰ τὸ σχῆμα τῆς λέξε[ως. ἐσχημά]-
70 τισται γὰρ τὸ παθητικὸν εἰς τὸ ἐνεργητικὸν καὶ τὸ ἐνεργητικὸν εἰς τὸ παθητικόν· τὸ γὰρ ἐνεργεῖν περὶ τὴν μάθησιν καὶ πάθους <καὶ> ἐνεργείας [δηλωτικὸν ἐστὶ]. καὶ πάλιν ἄρ' ἐνδέχεται τὸ αὐτὸ ποιεῖν καὶ πεποιηκέναι; οὐχί. τί δέ, οὐκ ἐνδέχεται τὸ αὐτὸ εἶναι καὶ ὄρᾶν ἅμα καὶ ἐώρακέναι; [ὥστε καὶ] ποιεῖν καὶ πεποιηκέναι. παρὰ τὸ σχῆμα
75 καὶ τοῦτο τὸ σόφισμα· τὸ γὰρ ὄρᾶν καὶ ἐώρακέναι, καὶ εἰς παρόντα καὶ πα[ρωχημένον ἐσχημάτισται χρόνον, πλὴν ἐν σημαίνει καὶ τὸ αὐτὸ διὰ τὸ οἷον ἀχρόνως καὶ ἀδιαστάτως τὴν ὄρασιν ἐνεργεῖν· ὅθεν καὶ ὅπερ τις ὄρᾷ, τοῦτο μόνον οὐχὶ καὶ ἐώρακεν. τὸ δὲ δῆλον, τὸ ὅπερ ἐώρακε πρότερόν τις τοῦτο [καὶ νῦν ὄρᾶν οὐδὲν ἀπεικός. ποι]εῖν δὲ καὶ
80 πεποιηκέναι τὸ αὐτὸ οὐκ ἐνδέχεται ἅμα διὰ τὴν τῶν χρόνων διάστασιν· τὸ μὲν γὰρ ποιεῖν ἐνεστώτα, τὸ δὲ πεποιηκέναι παρεληλυθότα χρόνον δηλοῖ.

Τῶν τοίνυν σοφισματικῶν τρόπων ἕξ μὲν παρὰ τὴν λέξιν εἰσίν, ἑπτὰ δὲ τῆς λέξεως ἔξωθεν, ὧν· α' παρὰ τὸ συμβεβηκός, β' παρὰ τὸ
85 πῇ καὶ ἀπλῶς, γ' παρὰ τὴν <τοῦ> ἐλέγχου ἄγνοιαν, δ' παρὰ τὸ ἐπόμενον, ε' παρὰ τὸ ἐν ἀρχῇ αἰτεῖσθαι, στ' παρὰ τὸ τιθέναι τὸ μὴ αἴτιον ὡς αἴτιον, δς δὴ τρόπος καὶ μὴ παρὰ τοῦτο κατονομάζεται, ζ' παρὰ τὸ τὰ πλείω ἐρωτήματα ἐν ποιεῖν.

- 71 καὶ² e B supplevi 72 δηλωτικὸν ἐστὶ e B supplevi 74 ὥστε καὶ e B supplevi
76 [ρωχημένον ἐσχ] e B supplevi 79 καὶ...ἀπεικός e Ps.-Al.; ποι- e B supplevi
85 τοῦ e B supplevi

- 65-67 Ps.-Al. 35.11-13, P 9.35 67-69 Ps.-Al. 35.17-19, P 9.19-21, H 41.
7-9 69-71 Ps.-Al. 35.19-21 72-74 Ps.-Al. 150.33-35, P 51.21-28, Arist. SE 178a 9-11 75-82 Ps.-Al. 149.29-150. 1 83-88 H 39.26-40.2, Ps.-Al. 20.22-27, P 10.12-17, Arist. SE 166b 20-27

- 65 ἐστὶν om. B 67 σοφισμοῦ : παραλογισμοῦ B 69 παραλογισμὸς : σοφισμὸς B 72 ἅμα post ποιεῖν B 73 εἶναι om. B 74 τῆς λέξεως post σχῆμα B
78 καὶ¹ om. B 78-79 τὸ δὲ...ἀπεικός om. B 81-82 ἐνεστώτα...δηλοῖ : ἐνεστώτα χρόνον δηλοῖ· τὸ δὲ πεποιηκέναι τὸν παρεληλυθότα B 83 tit. huius capitis
Περὶ τῶν ἐκτὸς τῆς λέξεως σοφισμάτων praeet B τοίνυν om. B περὶ ὧν προσεχῶς ὑπεμνήσαμεν post εἰσίν B 84 ὧν et litteras α'-ζ' om. B

Παρὰ τὸ συμβεβηκὸς μὲν, οἷον· ὁ [Σωκράτης] ἕτερον Πλάτω-
 90 ρος· ὁ Πλάτων ἀν[θρώπος]· ὁ Σωκράτης ἕτερον ἀνθρώπου. λέγεται
 δὲ παρὰ τὸ συμβεβηκὸς ὅτι μὴ κατὰ φύσιν ἔτε[ρόν ἐστιν] ὁ Σωκρά-
 τῆς τοῦ Πλάτωνος, ἀλλὰ καθ' ὑπόστασιν καὶ τὰς ὑποστατικὰς ιδιό-
 τητας. ταῦτα δὲ πάντα περὶ τὴν φύσιν εἰσὶν, ἀλλ' οὐ φύσεις. τὸ συμπέ-
 ρασμα δὲ λαβὼν ἀπὸ τῶν περὶ τὴν φύσιν, τὴν ἑτερότητα πρὸς τὴν φύ-
 95 σιν μετήνεγκε. πάλιν· ὁ ἄνθρωπος ζῶον· τὸ ζῶον γένος· ὁ ἄνθρωπος
 γένος. καὶ ὁ Πέτρος ἄνθρωπος· ὁ ἄνθρωπος τρισύλλαβον· ὁ Πέτρος
 ἄρα τρισύλλαβον. ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα σοφίσματα παρὰ τὸ συμβε-
 βηκός. οὔτε γὰρ τοῦ ζώου κατηγορεῖται τὸ γένος οὐσιωδῶς, ἢν' ἐξ
 ἀνάγκης αὐτῷ καὶ κατὰ τοῦ ἀνθρώπου λεχθεῖν, οὔτε τοῦ ἀνθρώπου
 100 τὸ τρισύλλαβον, ὥς ἂν καὶ τοῦ Πέτρου κατηγορηθεῖν. γινομένης δὲ
 τῆς κατηγορίας μὴ οὐσιωδῶς ἀλλ' ἐπουσιωδῶς οὐχ ὅσα κατὰ τοῦ κα-
 τηγορουμένου λέγεται ταῦτα ἀνάγκη πάντα καὶ κατὰ τοῦ ὑποκειμέ-
 νου ῥηθήσεσθαι.

Δεύτερος τρόπος τῶν ἐκτὸς τῆς λέξεως ἐλέγχων σοφιστικῶν ὁ πα-
 105 ρὰ τὸ πῆ καὶ ἀπλῶς. καὶ πῆ μὲν καλεῖται ἡ σύνθετος κατηγορία με-
 ρικωτέρων οὐσα δηλωτική, καὶ γὰρ ἡ σύνθεσις ἀεὶ μερικεύει τὰ πρά-
 γματα, διὸ καὶ τὸ λογικὸν ζῶον μερικώτερον τοῦ ζώου καθέστηκεν.
 ἀπλῶς δὲ ἡ ἀσύνθετος κατηγορία προσαγορεύεται καθολικωτέρων
 τυγχάνουσα πραγμάτων ἐμφαντική· τὰ γὰρ ἀπλὰ τῶν συνθέτων κα-
 110 θολικώτερα. γίνεται τοίνυν ὁ παρὰ τὸ πῆ καὶ ἀπλῶς παραλογισμὸς
 ἢ ὅταν τὰ πῆ, τουτέστιν ἅμα καὶ συνθέτως κατηγορούμενα, κατηγο-
 ρήσωμεν <ἀπλῶς, ἰδίᾳ δηλαδή καὶ ἀσυνθέτως, ἢ ὅταν τὰ ἀπλῶς κα-
 τηγορήσωμεν> πῆ, συνθέτως δηλαδή καὶ ὁμοῦ. τοῦ προτέρου παρὰ-
 δειγμα· ὁ πατήρ μείζων τοῦ υἱοῦ τῷ αἰτίῳ· τὸ αἶτιον φύσει ὁ πατήρ
 115 ἄρα μείζων τοῦ υἱοῦ φύσει. παρὰ τὸ πῆ καὶ ἀπλῶς προέβη τὸ σόφι-

89-91 omnia e B supplevi

112-113 e B supplevi

89-95 H 41.10-16

95-96 H 41.17-18

96-97 H 41.18-19

98 H 41.22-

23 101-103 Arist. Cat. 1b 11-12 Ps.-Al. 38.25-26, P 10.25-26

105-107 Ps.-

Al. 41.18-22

111-113 H 42.7-9, Ps.-Al. 40.11-13

114-115 H 42.9-10, P

12.31-32

90 ἕτερον ἀνθρώπου : ἄρα ἑτερόν τι τοῦ ἀ. B

95 ἄρα post ἄνθρωπος² B

98-100 ἢν'...κατηγορηθεῖν : οὔτε τοῦ ἀνθρώπου τὸ τρισύλλαβον οὐσιωδῶς, ἢν' ἐξ ἀνάγκης
 τὸ μὲν κατὰ τοῦ ἀνθρώπου τὸ δὲ κατὰ τοῦ Πέτρου λεχθεῖν B 102-103 ταῦτα...ῥη-
 θήσεσθαι : ταῦτ' ἀνάγκη καὶ κατὰ τοῦ ὑποκειμένου λέγεσθαι πάντα B, qui postea plura

addit 107 τοῦ ζώου καθέστηκεν : ἐστὶ τοῦ ζώου B 108 προσαγορεύεται : λέγε-
 ται B 109 τυγχάνουσα : ὑπάρχουσα B

σμα. καὶ γὰρ ὁ πατήρ μείζων τοῦ υἱοῦ τῷ φύσει αἰτίῳ· τοίνυν ἐπεὶ καὶ τὸ αἷτιον καὶ τὸ φύσει κατηγορηθῆναι ὀφείλοντα πῇ καὶ ὁμοῦ <καὶ> συνθέτως, ἀπλῶς καὶ ἰδίᾳ καὶ ἀσυνθέτως κατηγορήθησαν, εὔρε χῶραν ὁ παραλογισμός. τοῦ δευτέρου παράδειγμα· Σίμων σκυτεὺς καὶ ἀγα-
 120 θός· πᾶς σκυτεὺς ἀγαθός εὐφυῶς κατασκευάζει τὰ πέδιλα· <Σίμων τὸ λοιπὸν εὐφυῶς κατασκευάζει τὰ πέδιλα.> τὸ σόφισμα παρὰ τὸ πῇ καὶ ἀπλῶς, διότι σκυτεὺς ὁ Σίμων καὶ ἀγαθός τὸν τρόπον ἄλλ' οὐ τὴν τέχνην. τὸ γοῦν ἀγαθὸν καὶ τὸ σκυτεὺς ἀπλῶς καὶ ἰδίᾳ καὶ ἀσυνθέτως κατηγορηθέντα τοῦ Σίμωνος κατὰ τὴν ἐλάττω πρότασιν, πῇ
 125 καὶ ὁμοῦ κατὰ τὴν μείζω καὶ συνθέτως ἐλήφθησαν.

Τρίτος τρόπος παρὰ τὴν τοῦ ἐλέγχου ἄγνοιαν, οἷον· τὰ δέκα διπλάσια· τὰ δέκα οὐ διπλάσια· τὰ διπλάσια τοιγαροῦν οὐ διπλάσια. λέγεται δὲ παρὰ τὴν τοῦ ἐλέγχου ἄγνοιαν, ὅτι παρὰ τὸ μὴ γινώσκειν τί ἐστὶ ἐλεγχος τὸν ἀποκρινόμενον ἢ καὶ τὸν ἐρωτῶντα λαμβάνει τόπον
 130 ὁ παραλογισμός. Ἐλεγχος γάρ ἐστὶν ἀντίφασις πρὸς τὸ αὐτό, μὴ μέντοι πρὸς ἄλλο καὶ ἄλλο· τὰ δέκα δὲ πρὸς τὰ πέντε μὲν ὑπάρχει διπλάσια πρὸς τᾶλλα δὲ οὐ διπλάσια.

Τέταρτος τρόπος ὁ παρὰ τὸ ἐπόμενον, οἷον· Δημόκριτος φεύγει πρὸς ἔρημον· ὁ φεύγων πρὸς ἔρημον μαίνεται· Δημόκριτος ἄρα μαί-
 135 νεται. λέγεται δὲ παρὰ τὸ ἐπόμενον, ἐπεὶ περ ἐπεται τῷ μαινομένῳ τὸ φεύγειν πρὸς ἔρημον. πλὴν οὐκ ἀντιστρέφει. καὶ γὰρ οὐ πᾶς πρὸς ἔρημον φεύγων ἤδη καὶ μαίνεται· τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων δὲ ἴ[σω]ς ὑπερφρονήσας τις ἀταραξίαν καὶ ἡσυχίαν ζητεῖ καὶ διὰ τοῦτο πρὸς τόπους θορύβων ἀπηλλαγμένους [ἀν]αχωρεῖ.

117 καὶ³ e B supplevi 120-121 e B supplevi 138-144 omnia e B supplevi

116 H 42.11 119-121 H 42.16-18, Ps.-Al. 40.30-31, Arist. *De Inter.* 20b 35-36
 122-123 P 11.16-17, Ps.-Al. 40.31-32 123-125 Ps.-Al. 40.33-34
 126-127 H 43.6-7, Arist. *SE* 167a 29-30 127-131 Ps.-Al. 43.19-22, P 13.17-23, H 43.8-16
 133-139 P 15.15-21

116 ἤρουν τῷ φυσικῷ οὐ τῷ δημιουργικῷ post αἰτίῳ B 121 Ἦν δ' ὁ Σίμων οὐκ ἀγαθός τὴν τέχνην ἀλλὰ τὸν τρόπον post πέδιλα B 122-123 διότι...τέχνην om. B
 123 γοῦν : γάρ. B ἀγαθόν : -ός B 127 πρὸς μὲν γὰρ τὰ πέντε διπλάσια· πρὸς ἄλλα δὲ οὐ διπλάσια post διπλάσια¹ B 128-129 τί ἐστὶ ἐλεγχος post ἐρωτῶντα transp. B
 130 τοῦ αὐτοῦ καὶ post ἀντίφασις B 131 ὑπάρχει : εἴρηται B 136-137 καὶ γὰρ... φεύγων : οὐ γὰρ εἴ τις φεύγει πρὸς ἔ. B 137-138 τῶν...τις : ἀλλ' ἐστὶν ὅς τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ὑπερφρονήσας B 139 ἀπηλλαγμένους θορύβων B καθὼς καὶ ὁ ἰατρός Ἰπποκράτης ὁ Κῶος ἐπέστησε ἀκούσας ὅτι Δημόκριτος ἐμάνη καὶ πρὸς ἔρημον ἀνεχώρησε post ἀναχωρεῖ B

140 Πέμπτος τρόπος παρὰ τὸ ἐν ἀρχ[ῇ α]ἰτεῖσθαι, οἷον· ἡ ψυχὴ ἄφθαρτος· τὸ ἄφθαρτον ἀθάνατον· ἡ ψυχὴ ἄρα ἀθάνατος. οὐδενὶ [διε]-
νήνοχε τοῦ ἀθανάτου τὸ ἄφθαρτον, εἰ μὴ κατὰ μόνην τὴν προφορὰν·
ταῦτό γὰρ ὑπάρχει κατὰ τὴν ἔννοιαν ἀθάνατόν τε καὶ ἄφθαρτον.
[δθ]εν ὁ συλλογιζόμενος οὕτως οὐδὲν δεικνύει, τὸ δὲ προκείμενον εἰς
145 δεῖξιν αἰτεῖται κατ' ἀρχὰς καὶ λαμβάνει χωρὶς ἀποδείξεως μετονομά-
ζων [.....]

[᾽Ε]κτος τρόπος ἐστὶ παρὰ τὸ τιθέναι τὸ μὴ αἴτιον ὡς αἴτιον.
γίνεται δὲ τὸ τοιοῦτον ἐν τοῖς δι' ἀδυνάτου συλλογισμοῖς, οἷον· εἴ τι-
νος εἰπόντος παντὶ γελαστικῷ ὑπάρχειν [τὸ логи]κόν, ἕτερος ἐντεῦθεν
150 δῆθεν εἰς ἀδύνατον ἀπάγων τὸν λόγον, ἔρει· ἐὰν τὸ λογικόν παντὶ γε-
λαστικῷ, τὸ δὲ γελαστικόν παντὶ πιθήκῳ, τὸ λογικόν ἄρα [πιθήκῳ]
παντὶ διὰ τὴν ὑπόθεσιν, ὅπερ ἀδύνατον. [ὥς α]ἴτιον ἐνταυθοῖ τέθεται
189' τὸ μὴ αἴτιον· οὐδὲ γὰρ τὸ εἶναι παντὶ γελαστικῶν τὸ λογικόν (τοῦ-
το γὰρ ἦν ἡ ὑπόθεσις) τοῦ ἀδυνάτου γέ[γονεν] αἴτιον, ἀλλὰ τὸ ὑπάρ-
155 χον παντὶ πιθήκῳ τὸ γελαστικόν· τοῦτο γὰρ ψεῦδος ὃν εἰσήγαγε τὸ ἀδύ-
νατον, ἐπεὶ οὐδεὶς πίθηκος [τ]αῖς ἀληθείαις γελᾷ, κἂν ἴσως καὶ
γελᾷ σχηματίζεται, ζῶν ὑπάρχων μιμητικόν.

Ἑβδομος τρόπος καὶ ὅ[στατός ἐστι] παρὰ τὸ <τὰ> πλείω ἐρ-
[ωτήμ]ατα ἐν ποιεῖν, οἷον Σωκράτης διδάσκει Πλάτωνα καὶ Ἀρι-
160 στοτέλην· Πλάτων καὶ Ἀριστοτέ[λης] ἄν[θρωπος ἐστι]· Σωκράτης
ἄρα [δ]ιδάσκει ἄνθρωπον ἀλλ' οὐκ [ἀνθρώπ]ους. ἐνταῦθα πλείω τὰ
ἠρωτημένα ὑπάρχοντα γεγόνασιν ἐν. ἕκαστον δὲ [τῶν ὑποκειμένων]
ιδίας δεῖ[τ]αι τῆς ἐρωτήσεως· [ἄλλος μὲν γὰρ] ὁ περὶ Πλάτωνος

146 vestigia sex (vel septem) litterarum 147-165 omnia praeter 158 ἐστὶ e B
supplevi

140-141 H 44.26-27, Ps.-Al. 45.5-6, 47.17-18, P 41.1-3 143-145 Ps.-Al.
47.18, H 44.27-28 146-147 Ps.-Al. 50.10-11, P 16.3-4, H 46.11-12, Arist. *Pr.*
Anal. 65a 38 seqq 161-162 H 47.15-17

140-146 Πέμπτος τρόπος παρὰ τὸ αἰτεῖσθαι καὶ λαμβάνειν τὸ ἐν ἀρχῇ, ἡγοῦν τὸ προκεί-
μενον εἰς δεῖξιν τιθέναι ὡς περ ὁμολογούμενον· οἷον πρόκειται εἰς δεῖξιν τὸ τὴν ψυχὴν εἶναι ἀ-
θάνατον. Τοῦτό ἐστι τὸ ἐν ἀρχῇ, τὸ προηγούμενον, δι' ὃ γίνεται ὁ συλλογισμός. Εἴ τις αὖν
εἴποι, ὅτι Ἡ ψυχὴ ἄφθαρτος· τὸ ἄφθαρτον ἀθάνατον· ἡ ψυχὴ ἄρα ἀθάνατος· οὗτος αἰτεῖται
καὶ λαμβάνει τὸ ἐν ἀρχῇ ζητούμενον. Οὐδὲ γὰρ διενήνοχε τοῦ ἀθανάτου κατὰ τὴν σημασίαν
τὸ ἄφθαρτον, εἰ μὴ κατὰ μόνην τὴν προφορὰν. Ταῦτό γὰρ κατὰ τὴν ἔννοιαν ἀθάνατόν τε καὶ
ἄφθαρτον. Ὅθεν ὁ οὕτω συλλογιζόμενος δεικνύει οὐδέν, ἀλλὰ τὸ ἐν ἀρχῇ τὸ ζητούμενον
αἰτεῖται καὶ λαμβάνει χωρὶς ἀποδείξεως. B 147 ἐστὶν om. B 149 ὑπάρχει· ὑπάρχει B
150 ἐάν· εἰ B 151 δέ om. B 154 μὴ παρὰ τοῦτο συμβέβηκεν ἢ εἰς ἀδύνατον ἀπαγωγὴ
post αἴτιον B τὸ ὑπάρχον· παρὰ τὸ ὑπάρχειν B 156 κἂν· εἰ καὶ B 157 ὑπάρχων· -ον B
158 ἐστὶ om. B

λόγος, ὁ περὶ Ἀριστοτέλους δὲ ἕτερος. συμμιγῶς τοίνυν τὰ διάφορα
165 [ὑποκείμενα] ἐρωτηθέντα ὥς [ἐν τὸν σ]οφισμὸν συνεστήσαντο.

Εξετάζοντας τις διαφορές του κειμένου του Marc. gr. XI, 22 από το κείμενο της PG διαπιστώνουμε ότι μπορούν να καταταχθούν σε ομάδες, ανάλογα με το είδος και τη σημασία-τους:

1. Μικροδιαφορές χωρίς ιδιαίτερη σημασία (π.χ. συνώνυμες λέξεις του τύπου: παραλογισμός - σοφισμός, δηλαδή - ἤγουν, τὴν ἀπάτην εἰσάγειν - παραλογίζεσθαι, προσαγορεύεται - λέγεται κτλ.).

2. Παραλείψεις λέξεων (π.χ. στ. 5, 9, 14), φράσεων (π.χ. στ. 58, 116, 139) και ολόκληρων παραγράφων (π.χ. το σόφισμα παρὰ τὸ συμβεβηκός¹³). Ὅπως φαίνεται από το υπόμνημα, οι παραλείψεις εντοπίζονται κυρίως στον Marc. gr. XI, 22. Αντίθετα, στο κείμενο της Ἐπιτομῆς (αν ἐξαιρέσει κανείς την περίπτωση του 78-79¹⁴) οι παραλείψεις είναι πολύ λίγες και τελείως α-σήμαντες (π.χ. παραλείπεται σχεδόν σταθερά το ἐστὶ στη στερεότυπη φράση (τέταρτος) τρόπος ἐστὶ ὁ παρά...).

3. Διαφορές στη σύνταξη (π.χ. στ. 23-26, 50-52, 136-138).

Βέβαια κάποιες από τις διαφορές αυτές πρέπει να οφείλονται σε πιθανά σφάλματα του γραφέα του Marc. gr. XI, 22, από τη μια μεριά, και σε τυχόν επεμβάσεις του εκδότη στο κείμενο της PG¹⁵, από την άλλη. Ωστόσο το γεγονός αυτό δεν εμποδίζει τη διαπίστωση ότι το κείμενο της Ἐπιτομῆς είναι περισσότερο δουλεμένο (βλ. κυρίως τις διαφορές της δεύτερης ομάδας), πιο ολοκληρωμένο (π.χ. πραγμάτευση των σοφισμάτων «παρὰ τὸ ἐν ἀρχῇ αἰτεῖσθαι» (140-145) και «παρὰ τὸ συμβεβηκός» (89-103) και πιο κατανοητό (π.χ. η σύνταξη στο 23-26, το συμπέρασμα στο 90, το σόφισμα «παρὰ τὴν τοῦ ἐλέγχου ἄγνοιαν» (126-132)).

Απομένει να δούμε τη «χρονική» σχέση των δύο κειμένων. Θα μπορούσε να υποθέσει κανείς ότι το κείμενο του Marc. gr. XI, 22 είναι δουλειά κάποιου «διασκευαστή» που απομόνωσε από την Ἐπιτομή τα κεφάλαια για τους παραλογισμούς, τροποποιώντας ελαφρά το κείμενο στην έκφραση και παραλείποντας τα στοιχεία που του φαίνονταν περιττά.

Ωστόσο μια περισσότερο προσεχτική εξέταση των διαφορών δημιουργεί κάποια προβλήματα στην αποδοχή της άποψης αυτής:

13. Βλ. PG 142, 988A-D.

14. Ὅπου όμως κάποια φυσική φθορά του χφ έκανε αναγκαία τη συμπλήρωση του κειμένου από τον Ψευδο-Αλέξανδρο.

15. Ο Wegelin χρησιμοποίησε για την έκδοσή-του τέσσερις κώδικες (βλ. PG 142, 685-686): η έλλειψη κριτικού υπομνήματος όμως δεν επιτρέπει να εκτιμήσουμε τον τρόπο της δουλειάς-του και το ποσοστό των επεμβάσεών-του στο κείμενο.

Marc. gr. XI, 22

Ἐπιτομή

Anonymus Heiberg

45-48 διὰ τὸ διαιρεῖσθαι ...πρώτην...δευτέραν... ἀποφαίνεσθαι...τὸ τρία καὶ τὸ δύο καθ' ἑαυτὸ ἕκαστον...	984B, ζ' διὰ τὸ διηρηθῆσθαι ...ἐλάττω...μείζω... εἰπεῖν...ὁ τρία καὶ ὁ δύο καθ' ἑαυτὸν ἕκαστος ἀριθμὸς...	40-21-23 ἀπὸ τοῦ διαι- ρεῖσθαι... πρώτη... δευτέ- ραν... ἀποφαίνεσθαι...τὰ δύο καὶ τρία καθ' ἑαυτὸ ἕκαστον...
48-49 εἰτ' ἀπὸ τῶν μερῶν καὶ περὶ τοῦ ὅλου ἀποφαί- νεσθαι τὸ συμπέρασμα	984B, ζ' εἰτ' ἀποφήνα- σθαι τὸ συμπέρασμα περὶ τοῦ πέντε ὁμοῦ, τὰ περὶ τῶν αὐτῶν...	41. 2-3 εἰτα ἀπὸ τῶν μερῶν καὶ περὶ τοῦ ὅλου τὸ συμπέρασμα ἀποφαί- νεσθαι
90 ὁ Σωκράτης ἕτερον ἄνθρωπον	985B, γ' ὁ Σωκράτης ἄρα ἕτερόν τι τοῦ ἀνθρώπου	41.11 ὁ Σωκράτης ἕ- τερον ἀνθρώπου ¹⁶
95-96 ὁ ἄνθρωπος γένος	985C, γ' ὁ ἄνθρωπος ἄρα γένος	41.11 ὁ ἄνθρωπος γένος
116-117 καὶ γὰρ ὁ πατήρ ... τῷ φύσει αἰτίω.	989A, ε' καὶ γὰρ ὁ πα- τήρ... τῷ φύσει αἰτίω, ἥ- γουν τῷ φυσικῷ οὐ τῷ δημιουργικῷ.	42.11 ὁ γὰρ πατήρ... τῷ τῇ φύσει αἰτίω,
<u>Ψευδο-Αλέξανδρος</u>		
41-42 ἐλλιπῶς τῆς συνθέ- σεως γεγονυίας	984A, στ' ἐλλιπῶς οὖν ἐν τῷ συμπεράσματι τῆς συνθέσεως γεγονυίας	30.7-8 κολοβῶς οὖν καὶ οἶον εἰπεῖν ἡκρωτηρια- σμένως τῆς συνθέσεως γεγονυίας
50-52 διότι... συντίθε- ται...διαιρεῖται...	984B, η' διὰ τὸ...συντίθε- σθαι...διαιρεῖσθαι...	142.21-22 διότι...συντί- θεται...διαιρεῖται...
78-79 τὸ ὅπερ ἐώρακε πρότερόν τις, τοῦτο		149.33-150.1 ὁ γὰρ εἶδον πρότερον...τὸ αὐτό...
103 ῥηθήσεσθαι	988A, γ' λέγεσθαι	38.25-26 ῥηθήσεται ¹⁷

16. Πρβλ. καὶ Αριστ. Σοφ. Ἔλ. 166b 34-35, Ψευδο-Αλεξ. 38.4-5.

17. Ψευδο-Αλεξ. 38.25-26=Αριστ. Κατ. 1b 11.

Είναι φανερές οι ομοιότητες του κειμένου του Marc. gr. XI, 22 άλλοτε με τον Anonymus Heiberg και άλλοτε με τον Ψευδο-Αλέξανδρο. Η διαπίστωση αυτή θα οδηγούσε στο συμπέρασμα ότι ο «διασκευαστής» διορθώνει το κείμενο του Βλεμμύδη με βάση το υπόμνημα του Ψευδο-Αλεξάνδρου στους Σοφιστικούς ἐλέγχους και το κείμενο του Anonymus Heiberg. Ένα τέτοιο όμως συμπέρασμα δε θα συμφωνούσε καθόλου με την ποιότητα και τον τρόπο της δουλειάς-του—στις λεπτομέρειες και στο σύνολό-της—που δε φαίνεται να είναι ιδιαίτερα επιμελημένη.

Ίσως τη λύση στο πρόβλημα τη δίνει ο ίδιος ο Βλεμμύδης με τις πρώτες γραμμές του προοιμίου της *Ἐπιτομῆς*:¹⁸

«*Ἐπειδήπερ ἡ λογικὴ ἐπιστήμη πρὸς τὴν ἱερὰν Γραφὴν καὶ πάντας τοὺς τῆς ἀληθείας λόγους οὐκ ὀλίγον φέρει τὸ χρήσιμον δέον ἐκρίναμεν τοῖς τοῦ λόγου φοιτηταῖς τοῦ ὄντος καὶ τῆς ἀληθείας μύσταις μικροῦς τινας ἐν ταύτῃ τῇ λογικῇ λιπεῖν ἡμετέρους ὑπομνηματισμούς, οὓς αἰτησαμένῳ βασιλεῖ, νέοι ἐτι ὄντες καὶ πρὸς φιλοσοφίαν εἰσαγωγικοὶ καὶ ἀνεπιστήμονες (ὅποιοι καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ἐκ τῆς συντροφου ἡθυμίας καὶ ὑπαρίας διεμείναμεν) ἐκδεδώκαμεν οὕτω προοιμιασάμενοι.»*

Η *Ἐπιτομή* επομένως «κυκλοφόρησε» δυο φορές: μια πρώτη όταν ο Βλεμμύδης ήταν σε νεαρή ηλικία, και μια δεύτερη όταν, δάσκαλος πια, ἐνίωσε την ανάγκη των σπουδαστών για μια σχεδόν ολοκληρωμένη δουλειά, απαραίτητη για την «αποκρυπτογράφηση» του *Ὁργάνου*.

Είναι πολύ φυσικό σ' αυτή τη δεύτερη φάση να ξαναδούλεψε το έργο-του και από τη γλωσσική άποψη και από την άποψη του περιεχομένου, χρησιμοποιώντας τις γνώσεις αλλά και την αυτοπεποίθηση που απέκτησε στο μεταξύ, ώστε να μπορεί να αλλάζει την έκφραση ή τη σύνταξη των κειμένων των πηγών-του, να ολοκληρώνει ελλειπτικές διατυπώσεις ή να προσθέτει δικές-του απόψεις που βοηθούν στην κατανόηση του θέματος.

Αν το σκεπτικό αυτό είναι σωστό, τότε θα πρέπει το *Περὶ τῶν σοφιστικῶν ἐλέγχων* του Marc. gr. XI, 22 να προέρχεται από την πρώτη «έκδοση» της *Ἐπιτομῆς*.

Ύστερα από το συμπέρασμα αυτό, δημιουργούνται οπωσδήποτε κάποια ερωτήματα: Τί συντέλεσε στην αποσπασματική παράδοση του *Περὶ τῶν σοφιστικῶν ἐλέγχων*; Είναι το κείμενο αυτό του μαρκιανού κώδικα το μόνο που σώζεται από την πρώτη «έκδοση» της *Ἐπιτομῆς*;

Στα ερωτήματα αυτά μόνο με υποθέσεις μπορεί να απαντήσει κανείς,

18. PG 142, 688C a-689A a.

αφού δεν έχει γίνει ακόμη η συγκριτική μελέτη των τμημάτων της Ἐπιτομῆς που παραδόθηκαν χωριστά. Κάτι τέτοιο όμως είναι έξω από το πλαίσιο της μελέτης αυτής: στόχος-της ἦταν η παρουσίαση του *Περὶ τῶν σοφιστικῶν ἐλέγχων* του κώδικα Marc. gr. XI, 22.

Σπουδαστήριο Κλασικῆς Φιλολογίας
και Αρχαίας Ιστορίας

Π. ΚΟΤΖΙΑ-ΠΑΝΤΕΛΗ